

Inga Sauranen

Vedä käteen, Asser Stenbäck¹

Ei-toivotun seksuaalisuuden psykiatrasta
määrittelyä sodanjälkeisessä Suomessa

Kandidaatintutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
4.3.2020

¹ Asseri (*Vedä käteen, Asser Stenbäck*), 1986. Säv. & san. Myllykoski, Pekka. Sov. Freud, Marx, Engels & Jung.

Sisällysluettelo

1. Johdanto
 - 1.1. Tutkimuskirjallisuudesta
2. “Harhautunut sukupuoli-vietti” - aineiston analyysiä
 - 2.1. Nykyaikainen pahe
 - 2.2. Krafft-Ebing ja viettelyksen vaarat
 - 2.3. Freudilaisuuden monet tulkinnat
 - 2.4. “Tapainturmelusko vai tauti?”
 - 2.5. Naisten käsittämätön (homo)seksuaalisuus
3. Päätäntä

1. Johdanto

Vuonna 1986 Freud Marx Engels & Jung -bändin jäseniä sapetti. Syynä oli psykiatri ja kansanedustaja Asser Stenbäck, joka suomalaisen tieteen ja politiikan kentällä toimiessaan oli vastustanut hanakasti seksuaalivähemmistöjen normalisointia, kampanjoinut lakiin homoseksuaalisuuden dekriminisaatiota jarruttavan kehotuskiellon ja määritellyt auktoriteettiasemassaan suomalaisen psykiatrian suuntaa.²

Stenbäckin uran aikana jo 1950-luvun Suomessa sukupuoli ja sitä olennaisesti määrittänyt seksuaalisuus olivat turbulenssissa. Yhteiskuntarakenteen muutokset, nopea kaupungistuminen ja kulttuurin individualisoituminen muuttivat käsityksiä siitä, mikä erottaa, yhdistää tai määrittelee sukupuolia.³ Edellisellä vuosisadalla pikkuhiljaa omaksi tieteenalaksean erikoistuneet psykologia ja psykiatria olivat viimeistään 1900-luvun taitteessa vallanneet paikkansa Suomen tieteellisessä kentässä. Suomalaiset psykiatrit toivat teorioita muiden tavalla saksalaisesta kulttuuripiiristä, jossa esimerkiksi seksologi Richard von Krafft-Ebing ja psykoanalyttisen koulukunnan perustaja Sigmund Freud olivat muotoilleet ajatuksiaan seksuaalisuudesta.⁴ Yhtäältä lääketieteellis-psykiatrisen tietouden lisääntyminen ja väestöpolitiikan nousu ja toisaalta sukupuoliroolien polarisoituminen nostivat homoseksuaalisuuden Suomessa ensimmäistä kertaa paitsi laajan poliittisen keskustelun aiheeksi, myös arkipäiväiseksi käsitteeksi.⁵

Samasta asetelmasta kumpusi Stenbäckin ja hänen toimeksiantajanaan toimineen opetushallinnon huoli nuorten seksuaalisuudesta. Seksuaalikasvatuksen uudistamiseksi kootun asiantuntijaelimen jäsenenä Stenbäck kirjoitti opetushallinnon käyttöön kasvatusoppaan *Lapsuus- ja nuoruusiän sukupuolinen kehitys ja kasvatus* (1952), jota tässä kandidaatintutkielmassa tutkin. Kouluihin ja koteihin levitetystä opaskirjassa Stenbäck käsittelee normaaliksi katsotun seksuaalisuuden ohella myös homoseksuaalisuutta, masturbaatiota ja irtosuhteita. Keskityn tutkimuksessani teoksen viidenteen lukuun, joka on osuvasti otsikoitu ”Harhautunut sukupuolivietti”.

Tutkimani teos on paitsi Stenbäckin seksuaalieettinen pääteos, myös Suomessa pitkään psykiatrian ja kasvatuksen seksuaalisuuteen suhtautumista ohjannut yleisteos. Vasta

² Stålström, 1997. 210-211.

³ Löfström, 1998. 4.

⁴ Rätinen, 2017. 4-5.

⁵ Löfström, 1998. 4-6.

vuonna 1971 Kalle Achtén, Yrjö Alasen ja Pekka Tienarin julkaisema *Psykiatria*-teos nousi Stenbäckin tekstien ohi seksuaalisuuden psykiatrisen ymmärtämisen auktoriteetiksi.⁶ Auktoriteettiasemastaan huolimatta tai ehkä juuri sen tähden ei Stenbäckin teoksessa turhan ahkeraan viitata tutkimuksiin tai teorioihin. Haluankin ennen kaikkea hahmottaa, mistä aineksista teos koostuu. Mistä teorioista tai kenen tutkimuksista Stenbäckin käsitykset juontavat juurensa?

Myös sukupuolten välinen ero tai tarkemmin sanottuna erot sukupuoliin suhtautumisessa ohjasivat pitkään ja ohjaavat edelleen normaalin seksuaalisuuden määrittelyä. Paitsi että naisille ja miehille sallitaan erilainen käyttäytyminen, seksuaalisuutta ja sen ilmaisemista käytetään myös rajaamaan oikeanlaisena nähtyä mieheyttä tai naiseutta.⁷ Samaan tapaan Stenbäckin teoksessa seksuaalisuuden häiriöiksi oletetuista ilmiöistä puhutaan eri tavalla eri sukupuolille ja näille häiriöille annetaan erilaisia miehisiä tai naisisia määritelmiä ja piirteitä. Tavoitteenani on selvittää, millaisia erotteluja Stenbäck tekstissään sukupuolten välille tekee.

1.1 Tutkimuskirjallisuudesta

Lääketieteen ja homoseksuaalisuuden suhteen pitkiä linjoja kartoittamaan käytän Olli Stålströmin väitöskirjaa *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu* (Gaudeamus, 1997). Stålström esittelee tutkimuksessaan lääketieteen luomaa seksuaalisuuden kulttuuria antiikin suurista nimistä Freudiin ja 1900-luvun jälkipuoliskon psykiatriaan saakka. Punaisena lankana seksuaalisuuden hahmottamisen historiassa Stålströmin mukaan on toiminut teleologinen käsitys ihmisestä eli ajatus luonnon tarkoituksenmukaisuudesta. Aristoteleen kautta suuren osan keskiaikaa ja varhaismodernia vallalla ollut teleologinen ajattelu asetti heteroseksuaalisuuden biologian ja lisääntymisen kautta normiksi, josta poikkeaminen oli vastoin “luonnon tarkoitusta” ja näin ollen väärin tai epänormaalia.⁸ Stålström kuvailee tutkimuksessaan edelleen, kuinka teleologinen ajattelu siirtyi lääketieteestä psykiatriaan sen eriytyessä omaksi alakseen.⁹

Stålströmin auktoriteettikeskeiseen näkökulmaan lisää värejä tuo Jan Löfströmin kirjallisuus pohjoismaisten seksuaalivähemmistöjen historiasta. Löfström kuvaa

⁶ Stålström, 1997.306.

⁷ Löfström, 1998. 8-10.

⁸ Stålström, 1997. 25-27, 145.

⁹ Stålström, 1997. 28.

seksuaalikäyttäytymisen ja nimenomaan homoseksuaalisuuden nousseen tärkeäksi mieheyden ja naiseuden määrittelyn tavaksi nimenomaan Suomen myöhäisen teollistumisen yhteydessä. Kaupungistuminen, työnjako sekä yksityisen ja julkisen uusi erottelu työelämän muutosten myötä johti myö uudenlaiseen sukupuolten jakoon, jossa homoseksuaalisuus otettiin käyttöön olennaisena välineenä sukupuolten suhteiden määrittelyssä.¹⁰ Niinpä 1950-luvun Suomessa sukupuolen ja sen myötä seksuaalikäyttäytymisen määrittelyyn ja hallintaan oli suuri tarve, ja tähän tarpeeseen vastasivat osaltaan suomalaiset psykiatrit asiantuntijalausunnoillaan.

Teemu Ratisen artikkeli *Is It a Sin? The Therapeutic Turn and Changing Views on Homosexuality in the Finnish Evangelical Lutheran Church, 1952-1984* (Pastoral Psychology, 66(5), 2017) on täsmäisku tutkimusaiheeseeni, sillä artikkeli lähtee liikkeelle juuri Stenbäckistä ja tarkastelee evankelis-luterilaisen kirkon tarjoamaa terapia-apua 1950-luvulta lähtien. Sekä Löfströmin että Ratisen tekstit ammentavat Michel Foucault'n ajatuksista seksuaalisuuden ja vallankäytön suhteesta. Oman tutkielmani lähteenä olen käyttänyt Kaisa Siveniuksen suomennosta vuodelta 2010 (Gaudeamus Helsinki University Press), johon on koottu Foucault'n *Seksuaalisuuden historia* -teoksen kolme osaa.

2 “Harhautunut sukupuoli” - aineiston analyysiä ja kontekstointia

Vaikka Asser Stenbäckin teoksen *Lapsuus- ja nuoruusiän sukupuolinen kehitys ja kasvatust* kirjoittajaksi on merkitty myös Lauri Pautola, käy esipuheesta ilmi, että sisällöstä on vastannut pääasiassa Stenbäck. Teos on kirjoitettu osana opetusministeriön asettaman sukupuolikasvatusta edistävän toimikunnan toimintaa. Esipuheessa kerrotaan teoksen olevan suunniteltu oppaaksi opettajille ja avuksi seksuaalikasvatuksen uuden opetussuunnitelman toteuttamiseen, mutta myös ohjenuoraksi nuorille itselleen sekä heidän vanhemmilleen.

1950-luvulla opetusministeriön huoli seksuaalikasvatuksen laadusta oli suuri. Suomen teollistuessa ja kaupungistuessa vauhdilla yhä suurempi osa väestöstä muutti tutusta ja turvallisesta maaseutuyhteisöstä kaupunkiin ansaitsemaan elantoaan. Jan Löfström pohtii väitöskirjaansa perustuvassa teoksessaan *Sukupuoliero agraarikulttuurissa: "se nyt vaan on semmonen"* (Suomen historiallinen seura, 1999), kuinka homoseksuaalisuus agraarin Suomen seksuaalikulttuurissa ei käsitteenä juurikaan esiintynyt. Samaan sukupuoleen suuntautuvasta seksuaalisesta halusta käytettiin pitkälti samoja sanoja kuin mistä tahansa

¹⁰ Löfström, 1998. 3.

muusta paheksuttavaksi katsotusta seksuaalikäyttäytymisestä, kuten vaikkapa salavuoteudesta eli avioliiton ulkopuolisista seksuaalisuhteista.¹¹ Artikkelikokoelmassa *Scandinavian homosexualities: Essays on gay and lesbian studies*. (Harrington Park Press, 1998) Löfström puolestaan jatkaa ajatustaan toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan ja esittää, että teollistumisen ja kaupungistumisen myötä seksuaalisuus ja sukupuoli nousivat uudella tavalla poliittiseksi ja arjessa entistä tärkeämmäksi kategoriaksi.¹² Teollis-palveluyhteiskunnassa jako yksityiseen ja julkiseen kärjistyi. Perinteisesti naisille kuulunut yksityinen elämänalue kapeni ja naisten työnteko alkoi näyttäytyä tehdastyön valossa entistä konkreettisemmalta. Maatalousyhteiskunnassa naiset tekivät yhtä lailla työtä, mutta julkisen ja yksityisen erottelu, työn luonteen muuttuminen ja samaan aikaan yksityisen entistä tiukempi delegoiminen naisille kärjisti kysymyksen työssäkäynnistä.¹³ Löfström esittääkin, että homoseksuaalisuuden nousu poliittiseen puheeseen ja kaupunkien ilmiöksi liittyy sukupuolijärjestyksen jännitteisiin. Normaaliksi tai hyväksi katsottua naiseutta ja mieheyttä määriteltiin seksuaalikäyttäytymisen kautta. Toisen maailmansodan jälkeen jälleenrakennuksen hengessä perhearvot osittain saksalaisen vaikutuksen myötä voimistivat väestöpoliittista otetta ja hallinnon tarvetta ohjailla ja kontrolloida seksuaalisuutta.¹⁴

Väestöpolitiikkaa ja hallinnon ja seksuaalisuuden suhdetta käsiteltäessä Michel Foucault'a on vaikea sivuuttaa. Teoksessaan *Seksuaalisuuden historia* Foucault toteaa, että keskitetyn kansallisvaltion ja uusien hallinnon muotojen myötä syntyi uudenlainen tarve kontrolloida väestöä ja seksuaalisuutta.¹⁵ Suurin piirtein 1700-luvulle ajoitettu keskitettyjen kontrollin teknologioiden nousu lisäsi painetta myös ei-toivotun seksuaalisuuden ilmaisulle ja sen hillitsemiselle. Samoin väestön määrä ja laatu hallinnollisena huolena nousi tapetille viimeistään itsevaltiuden ja suurvaltakilpailun aikana, ja 1800-luvulla päätään nostanut degeneraatio-oppi nähdään väestöpoliittisen huolen kiihkon huippukohtana. Foucault puhuu seksuaalisuuden diskurssiinpanosta, joka näennäisesti piilottaa seksuaalisuutta ja hillitsee sitä. Todellisuudessa diskurssiinpano tuottaa käsitteitä, käytäntöjä ja suoranaisen pakon puhua seksuaalisuudesta, hallita sitä ja ottaa se haltuun. Vallankäytön eri teknologiat osallistuvat tähän diskurssiinpanoon omilla tavoillaan.¹⁶

¹¹ Löfström, 1999. 196-199.

¹² Löfström, 1998. 2-3.

¹³ Löfström, 1998. 6, 119.

¹⁴ Hagman, 2016. 196-201.

¹⁵ Foucault, 2010. 21-34.

¹⁶ Foucault, 2010. 45-61.

Foucault'n mukaan 1700- ja 1800-luvuilla tapahtui siis seksuaalisuuden kulttuurisessa käsittelyssä suunnanmuutos, joka osittain liittyi keskittyvän hallinnon kykyyn kontrolloida seksuaalisuutta ja siitä puhumista erilaisin teknologioin. Yhtäältä Ruotsi ja Tanska varhain keskittyvinä ja uskonpuhdistuksen sekularisoimina kansallisvaltioina sopivat Foucault'n ajatukseen. Toisaalta tämä "suuri diskurssiinpano", joka näennäisesti sukupuolesta vaietessaan kehotti ja pakotti yhteiskunnan jatkuvasti sukupuolesta ja seksuaalisuudesta puhumaan, ei tunnu sopivan yhteen Jan Löfströmin agraarista Suomea koskevien tutkimusten kanssa. Löfström näet esittää, että sukupuolten polarisoituminen ja sen myötä seksuaalisuuden tiukempi määrittäminen tai tarkkailu tapahtui Suomessa aikaisintaan vasta hieman ennen toista maailmansotaa ja varsinaisesti vasta sotien jälkeen.¹⁷ Hänen tutkimassaan 1900-luvun vaihteen agraarissa Suomessa ei arkikielessä tunnettu esimerkiksi homoseksuaalisuutta, mikä kertoo siitä, ettei moista ilmiötä ollut edes tarpeen määrittää tai foucaultlaisittain laittaa diskurssiin. Käsite homoseksuaalisuudelle syntyi kunnolla vasta kaupungistumisen yhteydessä.

Teollistumisen mukanaan tuoma sukupuolieron polarisoituminen ja seksuaalisuuden käyttö kunnollisen mieheyden ja naiseuden määrittelemiseen osuu ehkä muualla Euroopassa kutakuinkin yksin ranskalaisesta perspektiivistä kirjoittavan Foucault'n ajoittamaan 1700- ja 1800-lukuun. Suomen yhteiskuntarakenteen teollistumista ja kaupungistumista saatiin kuitenkin odotella aina sotienjälkeiseen aikaan, jolloin myös Stenbäckin teksti julkaistiin. Opetushallinnon polttava huoli sukupuolivalistuksen puutteellisuudesta ja Foucault'n ajatuksia seuraten "sukupuolen salaisuudesta" sijoittuu siis hetkeen, jolloin Löfströmin mukaan urbanisoituminen toi mukanaan sukupuolten polarisoitumisen ja väestöpolitiikan nousukauden. Tästä näkökulmasta opetushallinnon ja Stenbäckin toimet näyttäytyvät osana Foucault'n "suurta diskurssiinpanoa", joka olisi tyypillinen urbanisoituneelle yhteiskunnalle ja näin Suomelle siis vasta 1950-luvun taitteessa.

2.1 Nykyaikainen pahe

Väestön laadusta huolestuneen Stenbäckin teos edustaa näkemystä, jonka mukaan avioliitto ja vanhemmuus ovat seksuaalisuuden päämäärä. Heti viidennen luvun alussa Stenbäck luonnehtii seksuaalisuuden kaareksi syntymästä aina siihen hetkeen saakka, kun

¹⁷ Löfström, 1999. 218-220.

onnellinen aviopari pitelee sylissään vastasyntyntä esikoistaan.¹⁸ Niinpä Stålströminkin käsittelemässä teleologisessa hengessä on luonnollista, että Stenbäck palaa jatkuvasti perustelemaan homoseksuaalisuutta lisääntymistarpeen vastaiseksi ja siksi myös eettisesti vääräksi.¹⁹

Toisaalta Stenbäck toteaa, että nykyaikaisesta näkökulmasta seksuaalisuuden muita muotoja pidetä enää yhtä lailla syntinä tai pahana asiana. Käsittelemästään toisesta seksuaalielämän häiriöstä eli masturbaatiosta Stenbäck sanoo suoraan, ettei siinä ole “*muuta vaarallista kuin se, että sitä pidetään vaarallisena*” (kursiivi alkuperäinen).²⁰ Myös homoseksuaalisuudesta puhuessaan hän kehottaa välttämään tuomitsevuutta ja etenkin viidennen luvun alkupuolella antaa ajoittain ymmärtää, että homoseksuaalisuus on itse asiassa ilmiönä hyvin samanlainen kuin heteroseksuaalisuuskin. Stenbäck muistuttaa suoraan, että siveellisyys ei suinkaan riipu seksuaalisen vetovoiman kohteesta, vaan siitä, miten yksilö suhtautuu tähän vetovoimaan.²¹ Hän katsoo myös homoseksuaalisuuden monin tavoin olevan luonteeltaan samanlainen kuin heteroseksuaalisuuskin.²²

Kuitenkin homoseksuaalisuutta käsitellään tekstissä sukupuoli-vietin harhautumana. Stenbäck korostaa, että laajasta levinneisyydestään huolimatta ei voida ajatella, että homoseksuaalisuus olisi “biologisesti tai eettisesti tervettä”.²³ Tekstin asenne tuntuu kovenevan loppua kohden, ja viimeistään alaluvussa “*Homoseksuaalinen rakkaus*” Stenbäck tekee vedenpitävän eron homo- ja heteroseksuaalisuuden välille. Hän sanoo homoseksuaalisten suhteiden olevan poikkeuksetta lyhytaikaisia ja tuomittuja epäonnistumaan. Tässä hän viittaa amerikkalaisen tutkijan Alfred Kinseyn käsitykseen siitä, että homoseksuaaliset suhteet eivät suhdetta lujittavien kodin ja perheen puuttuessa kestä riittä.²⁴ Stenbäck toistaa siis jälleen ajatuksen “normaalin” heteroseksuaalisen suhteen tavoitteista ensisijaisesti kodin ja perheen piirissä. Pisimmälle Stenbäck menee todetessaan, ettei homoseksuaalinen henkilö voi ikinä olla syvällisellä tavalla onnellinen rakkaudessaan, ja

¹⁸ Stenbäck, 1952. 251.

¹⁹ Joutsivuo et al., 1995. 373-375.

²⁰ Stenbäck, 1952. 253.

²¹ Stenbäck, 1952. 273.

²² Stenbäck, 1952. 273-274.

²³ Stenbäck, 1952. 251-253.

²⁴ Stenbäck, 1952. 285.

lopuksi toteaa, että *“jokainen sukupuoli-vietin ilmenemismuoto, mikä ei palvele
suvunjatkamistarpeita, on perverssi eli luonnonvastainen.”*²⁵

Edellä mainittuun Kinseyyn Stenbäck viittaa toistuvasti. Muista tutkijoista tai teoreetikoista hän mainitsee lyhyesti vain Freudin, mutta palaa Kinseyn tekemiin amerikkalaistilastoihin tuon tuosta. Seksuaalisuuden liukumostaan kuuluisaksi tullut Kinsey tutki muun muassa homoseksuaalisuuden yleisyyttä ja ei-heteroseksuaalisia kokemuksia henkilöillä, jotka sittemmin olivat solmineet heteroseksuaalisen avioliiton.²⁶ Stenbäck käyttää Kinseyn tilastoja muun muassa tukemaan väitteitään homoseksuaalisuuden väliaikaisuudesta sekä miehen ja naisen seksuaalisuuden eroista.

Ylipäättään läpi teoksen Stenbäck näkee homoseksuaalisuuden sairauden lisäksi korvikkeena heteroseksuaalisuudelle. Homoseksuaalisia kokemuksia erityisolissa kuten merimiehistöissä käsitellessään hän katsoo, että homoseksuaalisiin kokemuksiin ajaututaan useimmiten vain, kun heteroseksuaalista suhdetta ei ole saatavilla.²⁷ Nuorille kirjoitettu teos käsittelee paljon myös sitä, kuinka teini-iässä pojat ovat erityisen alttiita homoseksuaalisuuteen lankeamiselle, kun itsevarmuus tai ikä eivät riitä tyttöjen kanssa heilasteluun ja näin vastaheränneet seksuaaliset tarpeet eivät pääse suotavilla tavoin purkautumaan. Väestöpoliittiset huolet nousevat jälleen pintaan, kun Stenbäck kertoo avioitumisen - ja sitä kautta heteroseksuaalisen kanssakäymisen piiriin pääsemisen ja lopulta suvunjatkamisen - olevan tehokkain ja kannattavin tapa ehkäistä homoseksuaalisuutta.²⁸

Kautta kasvatusoppaan Stenbäck varoittaa kaupunkien vaaroista. Hän näkee homoseksuaalisuuden muun holtittoman käytöksen rinnalla johtuvan nykyaikaisesta, liiallisia ärsykeitä ja aistillisia harrastuksia sisältävästä elämäntyylistä. Jälleen Kinseyyn vedoten hän kertoo homoseksuaalisuutta esiintyvän kaupungeissa jopa 30-40% enemmän.²⁹ Nuoria kaidalle tielle kannustaen hän korostaa yhä uudelleen hillityn elämäntyylin tärkeyttä ja kertoo tansseissa ja ravintoloissa käymisen vaarapuolista.³⁰ Esittäessään keinoja homoseksuaalisuuden ehkäisemiseksi tai parantamiseksi Stenbäck myös tarjoaa

²⁵ Stenbäck, 1952. 285.

²⁶ Joutsivuo et al., 1995. 391.

²⁷ Stenbäck, 1952. 274, 281-282.

²⁸ Stenbäck, 1952. 281-282, 291-293.

²⁹ Stenbäck, 1952. 279-280.

³⁰ Stenbäck, 1952. 286.

ensimmäiseksi keinoksi paikkakunnan vaihtoa. Näin kärsivä homoseksuaali pääsee eroon paitsi epäotollisesta seurasta, myös suurkaupunkien kiusauksista.³¹

Nopea kaupungistuminen ja elämäntyylin muutos aiheutti siis huolta ainakin Stenbäckissä. Idyllisen maaseudun ja siihen liittyvän koruttoman elämäntyylin vastakkainasettelu paheellisuuden ja rappion pesäkkeenä näyttäytyvään kaupunkiin tuo mieleen myös uskonnolliset näkemykset ja askeesiajattelun. Stenbäck toimikin aktiivisesti esimerkiksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispojen neuvonantajana ja psykiatrisena asiantuntijana.³² Ennen *Lapsuus- ja nuoruusiän sukupuoli kehitys ja kasvatus* -teoksen kirjoittamista hän oli kirjoittanut tekstejä esimerkiksi korkeakouluopiskelijoiden uskonnollisuuden tarpeellisuudesta sekä hartauden merkityksestä rintamalla ja kiersi esitelmöimässä aiheista opiskelijoille ja sotilaille.³³

Stenbäckin tekstile ja logiikalle tyypillistä on syy-seuraussuhteiden kyseenalaistamattomuus. Kaupungeissa esiintyvistä homoseksuaalisuudesta voitaisiin pohtia, johtuuko homoseksuaalisuuden suurempi ilmenemismäärä kaupunkikulttuurista itsestään vai kenties sallivammasta, modernimmasta ilmapiiristä tai mahdollisuuksista yksilöllisempään elämään. Sama ajatuskuvio toistuu myöhemmin, kun Stenbäck käsittelee homoseksuaalisuuden ja mielenterveysongelmien yhteyttä.³⁴ Kinseyn tilastoille ja tutkimuksille Stenbäck ei osoita minkäänlaista kritiikkiä. Tosin tutkimani teos on tieteellisen artikkelin sijaan maallikoille suunnattu kasvatusopas, joten voidaan pohtia, onko Stenbäckille edes tarkoituksenmukaista viitata tutkimuksiin tai teorioihin kovin tiuhaan tai esittää monisyistä kritiikkiä tutkijoille, joiden varaan hän väitteensä perustaa.

2.2 Krafft-Ebing ja viettelyksen vaarat

Saksalaisilta teoreetikoilta tuotu degeneraatio-oppi nautti 1900-luvun alussa suosiota myös suomalaisten lääkärien ja psykiatrien keskuudessa. Vaikka 1950-luvulle tultaessa degeneraatioteoriat olivat auttamattomasti vanhentuneita, jätti käsitys homoseksuaalisuudesta degeneraation merkinä jälkensä. Siinä missä degeneraatioteoreetikoille homoseksuaalisuus oli sekä oire paheellisesti vietetystä elämästä että perinnölliseksi ja pysyväksi muuttuva

³¹ Stenbäck, 1952. 290.

³² Ratinen, 2017. 8.

³³ Stålström, 1997. 206-208.

³⁴ Stenbäck, 1952. 285-291.

hankittu ominaisuus, toistaa Stenbäck tekstissään samoja ajatuksia vielä vuosisadan puolivälissä. Stenbäck toteaa kaupunkien paheineen ja eroottissävyytteisine ajanviettotapoineen olevan erityisen riskialtis ympäristö homoseksuaalisuuden “leviämiselle”.³⁵

Degeneraatioon liitettävistä teoreetikoista Stenbäckin tekstissä kuuluu kaikuja erityisesti Richard von Krafft-Ebingin ajatuksista. Ensimmäisenä merkittävänä seksologina tunnettu Krafft-Ebing oli kiinnostunut degeneraation lisäksi hermotautien ja seksuaalisuuden yhteydestä ja muistetaan teoksestaan *Psychopatia Sexualis* (1886), jossa hän luettelee useita seksuaalipsykopatioita sadismista pedofiliaan.³⁶ Krafft-Ebing esitti degeneroituneiden ominaisuuksien teoriaa seuraillen homoseksuaalisuutta olevan kahdenlaista: synnynnäistä tai pysyvää ja hankittua. Yhteiskunnallisesti merkittäväksi muodostuu hankittu homoseksuaalisuus eli pseudohomoseksuaalisuus, sillä se saattoi Krafft-Ebingin mukaan juurtua pysyväksi homoseksuaalisuudeksi. Fiksoituneesti eli pysyvästi homoseksuaali henkilö saattoi Krafft-Ebingin käsityksen mukaan viettellä toisia saman sukupuolen edustajia väliaikaisesti seksuaalisiin kokemuksiin, jotka saattoivat näille viettelyn uhreille sitten lamarckistisen biologian hengessä fiksoitua pysyväksi tavaksi.³⁷

Krafft-Ebingin viettelyteesiksi kutsuttu ajatus homoseksuaalisuuden synnystä toistuu Stenbäckin tekstissä yhä uudelleen. Heti ensimmäisessä homoseksuaalisuutta käsittelevässä kappaleessa Stenbäck kertoo valistavan kasvatuksen olevan nuorille ehdottoman tärkeää, jotta nämä voivat “suojautua homoseksuellien taholta uhkaavaa vaaraa vastaan”.³⁸ Pian luvussa “Mitä homoseksuaalisuus on?” Stenbäck kiirehtii jo erottelemaan homoseksuaalisuuden tyypeiksi puhtaan homoseksuaalisuuden sekä pseudohomoseksuaalisuuden.³⁹ Pseudohomoseksuaalisuus on myös Stenbäckin käsityksen mukaan sellaista seksuaalista käyttäytymistä, joka ilmenee poikkeusoloissa heteroseksuaalisen käyttäytymisen korvikkeena. Stenbäck listaa tyypillisiä pseudohomoseksuaalisuudelle alttiita ympäristöjä, kuten merimiehistöt tai tukkikämpät, ja päättää kappaleen toteamalla painokkaasti, että aito homoseksuaalisuus on yhteiskunnallisesti merkittävä ongelma sen lapsille ja nuorille muodostaman uhan tähden.⁴⁰ Jälleen tekstistä kuultaa läpi homoseksuaalisuuden nouseminen

³⁵ Stenbäck, 1952. 279-280.

³⁶ Pietikäinen, 2013. 133-136.

³⁷ Ratinen, 2017. 4.

³⁸ Stenbäck, 1952. 272.

³⁹ Stenbäck, 1952. 273-275.

⁴⁰ Stenbäck, 1952. 275.

polttavaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi, joka vaatii välitöntä huomiota ja toimenpiteitä. Tämä sopii Löffströmin ajatukseen kaupungistumisen ja teollistumisen myötä kiristyneestä sukupuolipoliittisesta tilanteesta, jossa homoseksuaalisuus nousee kartalle jäsentämään sukupuolijärjestystä.⁴¹

Pseudohomoseksuaalisuuden ja viettelyteen lisäksi Stenbäck jatkaa pitkää erilaisten seksuaalipoikkeavuuksien yhdistämisen perinnettä. Alunperin varhaisista tautiluokituksista periytyvä ajatus jonkinlaisesta yleisperversiteetistä näkyy myös Stenbäckin teoksessa. Manner-Euroopassa 1800-luvulta saakka vallinneen käsityksen mukaan oli olemassa ikään kuin yksi yleinen seksuaalinen perversio, joka ilmeni eri tavoin. Tässä luokittelussa myös homoseksuaalisuus siis katsottiin perversioksi muiden joukkoon. Muita seksuaalisuuden kieroutumia listattiin olevan vaikkapa sadismi tai pedofilia. Käsitys yleisperversiosta johti ajatukseen siitä, että perversiot myös usein ilmenisivät yhtäaikaisesti samassa henkilössä.⁴²

Osittain yleisperversiteetin ajatuksesta juontaa juurensa myös homoseksuaalisuuden sitkeä yhdistäminen pedofiliaan, jota Stenbäck tekstissään viljelee ahkerasti. Alaluvussa ”Eräitä sukupuolivietin erikoispiirteitä” Stenbäck selittää, kuinka fiksaation kautta sukupuolivietti voi kiinnittyä melkein mihin tahansa, kuten vaikkapa esineisiin. Homoseksuaalisuuskin syntyy siis esimerkiksi trauman aiheuttaman fiksaation kautta. Stenbäck listaa perversioita: sadismi, masokismi, sodomia (tässä eläimiinsekaantuminen), ”paidofilia” ja fetichismi. Myöhemmin Stenbäck antaa toistuvasti esimerkkejä vanhemmista homoseksuaaleista, jotka houkuttelevat nuoria poikia ja näin kylvävät näihin pysyvän homoseksuaalisuuden siemenen.⁴³ Muutamaan otteeseen hän toteaa suoraan homoseksuaalien sukupuolivietin tyypillisesti kohdistuvan itseään huomattavasti nuorempiin henkilöihin.⁴⁴ Pedofilian ja homoseksuaalisuuden yhteyteen Stenbäck viittaa myös arvellessaan useampaan otteeseen homoseksuaalisuuden yleisimmäksi syyksi lapsuudenaikaisen, tiedostamattoman ahdistelukokemuksen.

2.3 Freudilaisuuden monet tulkinnat

Toisaalta käsitellessään homoseksuaalisuuden syitä Stenbäck sanoutuu irti degeneraatioteorioista toteamalla siveettömän elämän tai syntien olevan vanhentunut selitys

⁴¹ Löffström 1998, 2-3.

⁴² Pietikäinen, 2013. 133-136.

⁴³ Stenbäck, 1952. 281, 284.

⁴⁴ Stenbäck, 1952. 280, 281, 288.

homoseksuaaliselle käyttäytymiselle.⁴⁵ Hän esittelee modernin lääketieteellisen tutkimuksen huippulöydöksenä hormoniopin mutta siirtyy lopulta esittelemään Freudin näkemyksiä homoseksuaalisuudesta. Näitä Stenbäck ei kiistä vaan käy yksityiskohtaisesti läpi oidipaalivaiheen ja varhaislapsuuden kokemusten merkitystä seksuaaliselle käyttäytymiselle.⁴⁶ Vaikka Stenbäck ylipäätään mainitsee Freudin suoraan vain muutamassa yhteydessä, kulkee koko teoksen viidennen luvun halki vahva freudilainen pohjavire. Heti homoseksuaalisuutta määritellessään Stenbäck ottaa käyttöön Freudin libidon ja eroksen käsitteet eli ajatuksen seksuaalisuuden jakautumisesta fyysisen seksuaalisuuden viettiin ja henkiseen rakkauden- ja yhteydenkaipukseen.⁴⁷ Erottelu seksuaalisen erotiikan ja tarpeen välillä mahdollistaa Stenbäckille myös homoseksuaalisuuden erottamisen pelkäksi tarpeen ilmiöksi.⁴⁸ Erottelun pohjalta loogiseksi tulevat ajatus pseudohomoseksuaalisuudesta sekä käsitys siitä, että koska homoseksuaalisesta suhteesta puuttuu yksinomaan heterosuhteelle omistettu freudilaisen erotiikan syvä yhteydenkokemus, ei homoseksuaalinen rakkaussuhde voi Stenbäckin mukaan toimia.

Freudilaiseen alitajuiseen perustuu myös Stenbäckin ajatus lapsuudenaikaisesta tiedostamattomasta traumasta homoseksuaalisuuden syynä. Omaan kristilliseen viitekehykseensä Stenbäck on taivuttanut myös Freudin superegon: vaikka kristilliselle kirkolle Freud ja hänen alitajuinen-ego-superego -jaottelunsa olivat vielä 1950-luvulla liian materialistisia⁴⁹, kuvailee Stenbäck yliminän nuoren omana kristillismoraalisena äänenä.⁵⁰

Kuuluisassa kokoelmassaan *Three Essays on the Theory of Sexuality* (tässä Hogart, 1981) Freud esittelee teoriansa homoseksuaalisuudesta eli *inversiosta*. Freud jaotteli invertit kolmeen kategoriaan, jotka löytyvät lähes identtisenä Stenbäckin tekstistä: pysyvästi invertit, biseksuaalit ja väliaikaisesti invertit.⁵¹ Kategoriat vastaavat Stenbäckin tekstissä pysyvää homoseksuaalisuutta ja pseudohomoseksuaalisuutta sekä niiden väliin jäävää biseksuaalisuutta, jota Stenbäck käsittelee erityisesti yksilönvastuusta ja sairaudentunnosta puhuessaan.⁵²

⁴⁵ Stenbäck, 1952. 275.

⁴⁶ Stenbäck, 1952. 275-276, 280.

⁴⁷ Stenbäck, 1952. 273-274, 281-285.

⁴⁸ Ratinen, 2017. 5-6.

⁴⁹ Ratinen, 2017. 6-8.

⁵⁰ Stenbäck, 1952. 282.

⁵¹ Freud, 1981.105.

⁵² Stenbäck, 1952. 287-292.

Freud itse ei asettunut vastustamaan homoseksuaalisuutta.⁵³ Vaikka hän kirjoituksissaan välillä päätyi nojaamaan teleologiseen ajatteluun, korjasi Freud myöhemmin varhaisista teksteistään biologismiin nojaavia huomautuksia. Itse asiassa Freud asettui sille kannalle, että homoseksuaalisuus sinänsä ei aiheuttanut hänelle lähetetyissä potilaissa heidän ahdistustilojaan, vaan totesi niiden olevan seurausta pikemminkin ympäristön asenteista homoseksuaaleja kohtaan.⁵⁴ Suomessa tätä melkoisen nykyaikaiselta kuulostavaa ajatusta myötäili merkittävä psykoanalyytikko Yrjö Kulovesi jo vuonna 1935 Duodecim-lehdessä julkaisemassaan kirjoituksessa. Artikkelissaan Kulovesi varoittaa tekemästä yleistyksiä hoitoon hakeutuneiden, poikkeuksetta ahdistuneiden homoseksuaalien perusteella, ja kehottaa psykiatreja kiinnittämään huomiota mieluummin homoseksuaalien saamaan kohteluun ja näiden asemaan yhteiskunnassa.⁵⁵

Kuloveden tavalla psykoanalyttistä koulukuntaa edustavan Stenbäckin näkökulma on koko lailla erilainen. Sodanjälkeisessä tilanteessa tieteen kentällä oli luontevampaa kääntää katseet Saksan sijaan Yhdysvaltoihin, jossa Freudin psykoanalyttiseen perintöön lisättiin konservatiivinen uudelleenluku. Adaptionistiseksi kutsuttuun koulukuntaan kuuluvat tutkijat, kuten Sandor Rado, kumosivat Freudin universaalien biseksuaalisuuden käsitteen.⁵⁶ Adaptionistien koulukunta asetti jalkansa tukevasti teleologiselle maaperälle ja näki muun kuin heteroseksuaalisen kanssakäymisen “skitsofreenisenä epäjärjestyksenä”.⁵⁷ Stenbäckin tapaan adaptionistiset psykoanalyttikot argumentoivat homoseksuaalisuuden sairausluokituksen puolesta sillä, että jonkin ilmiön yleisyys ei vielä tarkoita, että se silti olisi tervettä.⁵⁸ Perustelun retoriikka on lähes identtistä: Stenbäckin käyttäessä kurkkumätää esimerkkinä yleisesti levinneestä sairaudesta vetosivat adaptionistit Charles Socarides ja Irving Bieber influenssaan esitellessään patologisia mutta yleisiä ilmiöitä.⁵⁹ Myöhemmällä urallaan Stenbäck lainasi jatkuvasti adaptionistisen koulukunnan tutkimuksia ja perusti niille myöhemmän elämäntyönsä eheytyслиikkeen Suomen-osaston perustajana.⁶⁰

Samoin Stenbäck vastoin Freudin ja Kuloveden näkemystä tuntuu pitävän homoseksuaalien ahdistuksen syynä heidän seksuaalista suuntautumistaan. Hän toteaa

⁵³ Joutsivuo et al., 1995. 380-384.

⁵⁴ Stålström, 1997. 84-88.

⁵⁵ Joutsivuo et al., 1995. 384-385.

⁵⁶ Stålström, 1997. 114-117.

⁵⁷ Stålström, 1997. 115.

⁵⁸ Stålström, 1997. 152.

⁵⁹ Stålström, 1997. 152-153.

⁶⁰ Stålström, 1997. 211-212.

moneen kertaan homoseksuaalien itsensäkin tajuavan seksuaalisuutensa tekevän heidät onnettomiksi, ja kuvailee, kuinka moni homoseksuaali on “parannuttuaan” päässyt myös ahdistuksen ikeestä.⁶¹ Samoin kuin masturbaatiosta, katsoo Stenbäck homoseksuaalisuuden olevan niin luonnollisesti moraalin vastaista, että se on omiaan aiheuttamaan pahoinvointia yksilössä itsessään, vaikkei kukaan toinen olisi häneltä sitä kieltänyt tai siitä häntä tuominnut.⁶²

2.4 “Tapainturmelusko vai tauti?”

Vuonna 1952 eli samoihin aikoihin Stenbäckin teoksen ilmestymisen kanssa Yhdysvaltain psykologijärjestö APA luokitteli homoseksuaalisuuden sairaudeksi DSM-I-tautiluokituksessa.⁶³ Myös Stenbäck esittelee otsikoinnilla “Tapainturmelusko vai tauti?” uusimpien psykiatristen asiantuntijalausuntojen pitävän homoseksuaalisuutta tautitilana.⁶⁴ Hän perustelee tautiluokitusta jälleen varhaislapsuuden traumoilla ja sillä, kuinka nämä ovat yksilön vastoin tämän omaa tahtoa homoseksuaalisuuteen ajaneet. Stenbäck kuitenkin jatkaa, että tapainturmeluksen osalta on pidettävä mielessä aistillisen ja eroottissävytteisen kulttuurin olevan otollista maaperää homoseksuaalisuuden leviämislle.⁶⁵

Perifeeristen seksuaalisuuksien patologisointi ja lääketieteen kautta vallankäytön kohteeksi tuleminen merkitsivät uudenlaista ymmärrystä homoseksuaalisuudesta.⁶⁶ Degeneraatioteoreetikoiden aikalaisen Cesare Lombrosin hahmotelmat rikollisten fysiologisista tyypeistä ja rikollisuuden perinnöllisyydestä kuuluivat samaan prosessiin, jossa mielisairaiksi katsottujen henkilöiden sairaus alkoi määrittää heidän koko olemassaolonsa.⁶⁷ Samoin kävi homoseksuaalisuudelle: lääketieteen piiriin degeneraatio-opin myötä siirtyminen sisällytti perversiot yhteiskuntaan ja perversseiksi katsottujen yksilöiden elämään.⁶⁸ Foucaultin analyysissä seksuaalisuuden patologisoinnista diskurssiinpano ulottuu lääkärin vastaanottojen kautta yksilöiden seksuaalisuuteen ja sitä kautta identiteettiin.⁶⁹ Roomalaisen oikeuden perinteessä homoseksuaalisuus oli rikos muiden joukossa ja siihen syyllistynyt

⁶¹ Stenbäck, 1952. 289-291.

⁶² Stenbäck, 1952. 285.

⁶³ Stålström, 1997. 117.

⁶⁴ Stenbäck, 1952. 286.

⁶⁵ Stenbäck, 1952. 286-287.

⁶⁶ Joutsivuo et al., 1995. 380.

⁶⁷ Pietikäinen, 2013. 102-103.

⁶⁸ Foucault, 2010. 42-43.

⁶⁹ Foucault, 2010. 45-61.

henkilö oli kuka tahansa tavallinen lainrikkoja. Siinä missä aiemmin homoseksuaalisuus oli ollut teko ja rikkomus, johon kuka tahansa voi syyllistyä, tuli homoseksuaalisuudesta nyt myös potilaskertomus ja identiteetti. Se oli kaikkialla esillä: niin yksilön teoissa kuin hänen ruumiinrakenteessaan ja elämäntavassaan.⁷⁰

Stenbäckin kuva homoseksuaalista tuntuu heiluvan identiteetin rajamailla. Yhtäältä hän tahtoo korostaa homoseksuaalisten taipumusten tilapäisyyttä, mutta toisaalta hän puhuu tautiluokituksen puolesta. Tekstin loppua kohden hän alkaa puhua homoseksuaalisuudesta pysyvänä ja yksilön läpäisevänä ilmiönä.⁷¹ Luvun viimeisissä, parannuskeinoja ja taudin kanssa menettelyä käsittelevissä osioissa Stenbäck korostaa homoseksuaalin olevan velvoitettu läpi elämänsä hillitsemään seksuaalisuuttaan ja keskittymään muille elämänaloille kuten kulttuuriharrastuksiin.⁷² Vaikka Stenbäck suoraan nimeää homoseksuaalisuuden sairaudeksi vasta luvun loppupuolella, antaa alkupuolella käytetty otsikointi “Levinneisyys” jo mielikuvan jonkinlaisesta epidemiasta.⁷³

Tekstin loppupuolella asenteet ja suhtautuminen homoseksuaalisuuteen muuttuvat kovemmiksi. Stenbäck puhuu toisaalta “onnettomista” ja “paatuneista kurjista”, jotka vastoin tahtoaan ovat joutuneet hirvittävään tilaansa⁷⁴, mutta toisaalta toteaa etenkin biseksuaalien olevan täysin vastuussa omasta suuntautumisestaan. Näiden osalta kanssakäyminen samansukupuolisten henkilöiden kanssa on Stenbäckille tahallista pahaa, josta yksilöllä itsellään on täysi vastuu yhteiskunnallisen hyvän vuoksi päästä irti.⁷⁵

2.5 Naisten käsittämätön (homo)seksuaalisuus

“Naisten keskuudessa esiintyvistä homoseksuaalisuudesta ei ole toistaiseksi vielä varmoja tietoja. Lisäksi sen määrittäminen ja toteaminen on vielä vaikeampaa naisten piirissä kuin miesten.”⁷⁶

Käsitellessään seksuaalisuuden varjopuolia Stenbäck puhuu auttamattoman mieskeskeisestä näkökulmasta. Vaikka hän on omistanut naisten homoseksuaalisille taipumuksille oman alalukunsa ja tuon tuosta täydentää väitteitään huomauttamalla naisten

⁷⁰ Joutsivuo et al., 1995. 380-381.

⁷¹ Stenbäck, 1952. 285-291.

⁷² Stenbäck, 1952. 288.

⁷³ Stenbäck, 1952. 272.

⁷⁴ Stenbäck, 1952. 288,290.

⁷⁵ Stenbäck, 1952. 289.

⁷⁶ Stenbäck, 1952. 284.

homoseksuaalisuuden erityispiirteistä, puhuu teos selvästi ennen kaikkea mies- tai poikalukijalle. Esimerkiksi puhuessaan homoseksuaalien ulkomuotoon liitetystä ennako-oletuksista ja vastakkaisen sukupuolen habituksen tavoittelusta Stenbäck puhuu toistuvasti feminiinisuudesta ja naismaisista homoista.⁷⁷ Vaikka yllä lainatussa kohdassa Stenbäck toteaa tiedon naisten sukupuolikäyttäytymisestä olevan vähäistä, hän siteeraa useaan otteeseen Kinseyn tutkimuksia siitä, kuinka naisilla homoseksuaalisia kokemuksia ylipäättään esiintyy huomattavasti miehiä vähemmän.⁷⁸ Myös aivan luvun loppupuolelle sijoittuvassa homoseksuaalien avioitumismahdollisuuksia käsittelevässä luvussa Stenbäck puhuu nimenomaan homoseksuaalisesta aviomiehestä, jonka vaimon on osoitettava kärsivällisyyttä ja lempeyttä sekä annettava tukensa sairauden kanssa kamppailevalle miehelleen.⁷⁹ Edellä käsitellyt esimerkit pedofiliaan taipuvista homoseksuaaleista tai pseudohomoseksuaalisista kokemuksista sijoittuvat niin ikään miehiseen maailmaan: Stenbäck luettelee tilapäisen homoseksuaalisuuden riskitilanteiksi tukkikämppiä ja laivastoja, muttei yhtäkään esimerkkiä naisten elämänpiiristä.⁸⁰ Nuoria houkuttelevat vanhemmat henkilöt Stenbäck kuvaa aina miehiksi.

Läntisessä kristillisessä kulttuurissa naisen seksuaalisuuden käsittäminen on tehnyt täyskäännöksen. Lihallisesta, himojaan hallitsemattomasta Eevan tyttärestä muotoutui porvarillinen kodin piiriin jäävä siveä ja haluton äiti.⁸¹ Toisaalta kaupunkikulttuurin paheiden tielle lähtenyt prostituoitu edusti seksuaalihierarkian alinta tasoa.⁸² Niin Löfströmin kuin Foucaultin ajatuksiin liittyvä teollistuminen, kaupungistuminen ja yksityisen ja julkisen tilan tarkka jako tuotti naiseuden, johon ei sopinut seksuaalisuus tai aktiivisuus. Stenbäck jättää naisten homoseksuaalisuuden taka-alalle, sillä hän katsoo sen olevan epämääräinen ilmiö, jota on vaikea tavoittaa tai edes ymmärtää. Aihetta lyhyesti käsitellessään hän toteaa tyttöjen “sukupuolisen tarpeen” ylipäättään olevan heikko ja naisen seksuaalisesti passiivinen.⁸³ Freudilaista eros-libido -erottelua käyttäen Stenbäck kuvailee naisten tavoitteiden olevan enemmän eroksen piirissä. Stenbäckin mukaan naiset kaipaavat seksuaalisten kokemusten sijaan läheistä ystävyyttä ja ihailua, jota voivat löytää ystävyyssuhteista myös saman

⁷⁷ Stenbäck, 1952. 276-277.

⁷⁸ Stenbäck, 1952. 281, 282, 284, 292.

⁷⁹ Stenbäck, 1952. 291-292.

⁸⁰ Stenbäck, 1952. 274.

⁸¹ Ahola et al., 2006. 229-230.

⁸² Ahola et al., 2006. 230.

⁸³ Stenbäck, 1952. 284.

sukupuolen edustajien kanssa. Nämä ystävyyssuhteet saavat siten homoeroottisia sävyjä.⁸⁴ Suoraan naistenvälisiin homoseksuaalisiin suhteisiin Stenbäck suhtautuu kuitenkin epämääräisesti ja välttelevästi.

3 Päättäjä

Vaikka Stenbäck aluksi kirjoittaa homoseksuaaleilla ilmenevän heteroseksuaaleihin nähden samanlaista hoivaamistarvetta, yhteydentunnetta ja puhdasta inhimillistä rakkautta, hän kuitenkin lopulta päätyy toteamaan homoseksuaalien olevan tuomittuja onnettomuuteen ja epäonnisiin suhteisiin. Juuri ennen tautiluokituksen antamista Stenbäck tiivistää näkemyksensä:

“[Homoseksuaalisuus] ei edusta myöskään suojaamis- tai hellimistarpeita, kuten heteroseksuellinen suhde, missä toinen osapuoli ja lapset ovat jatkuvan huolenpidon kohteina. Kun se lisäksi ei tyydytä myöskään ihmisen rakkaudentarvetta, on sitä näin ollen pidettävä luonnonvastaisena.”

Stenbäckin teos *Lapsuus- ja nuoruusiän sukupuolinen kehitys ja kasvatus* piirtää tarkan kuvan 1950-luvun vaikeaan suhtautumiseen seksuaalisuuteen. Maailma muuttui ja perässä täytyi pysyä. Stenbäckin tekstissä kuuluvat jo modernit ajatukset homoseksuaalisuudesta sairautena, joka ikävistä kaiuistaan ja ihmisoikeuksien lyttäämisestä huolimatta osaltaan johti homoseksuaalisuuden poistamiseen rikoslaista. Pikkuhiljaa sairausleimakin sai väistyä seksuaalivähemmistöjen oikeustaistelun edetessä.⁸⁵ Toisaalta Stenbäckin ajatusten rakenteet juontavat juurensa paljon varhaisemmista käsityksistä ja yhdistelevät vaikutteita ja aikansa tieteellistä tietoa uusiksi kokonaisuuksiksi. Ristiriidat modernin ja empaattisen suhtautumisen sekä kristillis-teleologisen tuomitsemisen välillä leimaavat koko teosta. Yhtä lailla seksuaalisuus liikkuu edelleen miehisessä elämänpiirissä: heikomman astian sieluneloon ei juurikaan tohdita kajota.

Stenbäckin teosta lukiessa havahtuu siihen, kuinka sitkeästi samantapaiset käsitykset homoseksuaalisuudesta sairautena, perversiona tai yksilön moraalisenä rikkeenä elävät mielikuvissa yhä edelleen. Näiden käsitysten alkuperän hahmottaminen voi avata yhteiskunnallista keskustelua empaattisempaan suuntaan ja vähentää vastakkainasetteluja. Aihe muistuttaa siitä, mihin historiallista tietoa ja ymmärrystä tarvitaan ja mitä hyötyä

⁸⁴ Stenbäck, 1952. 283-285.

⁸⁵ Joutsivuo et al, 1995. 382-383.

historiantutkimuksesta on. Samaten Stenbäck on historiallisen muutoksen ja jatkuvuuden ytimessä: vanha saa väistyä uuden tieltä, mutta jättää jälkensä.

Kirjallisuus:

Ahola, M., Antikainen, M. & Salmesvuori, P. (2006). *Taivaallista seksiä: Kristinusko ja seksuaalisuus*. Helsinki: Tammi.

Foucault, M. & Sivenius, K. (2010). *Seksuaalisuuden historia* (2. uud. laitos.). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Freud, S. (1981). *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Vol. 7, (1901-1905) : A case of hysteria, Three essays on sexuality and Other works* (Repr.). London: Hogarth.

Hagman, S. (2016). *Seitsemän kummaa veljestä: Kertomuksia suomalaisen homoseksuaalisuuden historiasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Joutsivuo, T., Mikkeli, H., Lempa, H., Häggman, K., Oittinen, R., Lehtonen, T., . . . Stålström, O. (1995). *Terveiden lähteillä: Länsimaisten terveystieteiden kulttuurihistoriaa*. Helsinki: Suomen historiallinen seura.

Löfström, J. (1998). *Scandinavian homosexualities: Essays on gay and lesbian studies*. Binghamton (N.Y.): Harrington Park Press.

Löfström, J. (1999). *Sukupuoliero agraarikulttuurissa: "se nyt vaan on semmonen"*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pietikäinen, P. (2013). *Hulluuden historia*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Ratinen, T. (2017). *Is It a Sin? The Therapeutic Turn and Changing Views on Homosexuality in the Finnish Evangelical Lutheran Church, 1952-1984*. *Pastoral Psychology*, 66(5), pp. 641-656.

Stålström, O. (1997). *Homoseksuaalisuuden sairausleiman loppu*. [Helsinki]: Gaudeamus.